

LUAREA COPILULUI DE LA PĂRINȚI – SANCTIUNE SAU MĂSURĂ DE PROTECȚIE A MINORULUI?

Valentina CEBOTARI

Universitatea de Stat din Moldova

Conform legislației în vigoare, părinții sunt reprezentanții legali ai copiilor lor și sunt obligați să acționeze în interesele acestora în raport cu toate persoanele fizice și juridice, inclusiv cu autoritățile statului. Convenția ONU privind drepturile copilului din 1989 subliniază, în Preambul, că familia este unitatea fundamentală a societății și mediul natural pentru creșterea și bunăstarea tuturor membrilor săi, în mod deosebit a copiilor. Studiile în acest domeniu au constatat că pentru dezvoltarea deplină și armonioasă a personalității copilului el are nevoie de dragoste și înțelegere în familie. Oriunde este posibil el trebuie să crească sub grija și răspunderea părinților săi într-o atmosferă de afecțiune și securitate morală și materială, care îi va asigura o dezvoltare fizică normală, spirituală, intelectuală și socială ca el să devină personalitate. În cazurile în care părinții nu-și îndeplinesc obligațiile sau abuzează de drepturi, organele de stat se implică și iau măsurile necesare pentru ocrotirea minorilor, lipsindu-i pe părinți de drepturi sau limitând aceste drepturi.

Cuvinte-cheie: copil, domiciliu, educație, părinți, protecție, sancțiune, interese, autoritate tutelară.

TAKING THE CHILD FROM THE PARENTS: A SANCTION OR A MEASURE OF PROTECTION OF THE A MINOR?

According to the legislation, parents are the legal representatives of their children and are obliged to act in their interest in relation with all of human persons and legal persons, including state authorities. UNO convention concerning rights of the child, dating 1989, in preamble highlights that family is a fundamental unit of the society and a natural environment for growing and welfare of all its members, especially of children. Studies in this field established that for full and harmonious development of the child personality he needs love and understanding in the family. Anywhere it is possible he should grow under care and responsibility of his parents, in a fondness, material and moral secured environment that will assure him a normal physical, spiritual, intellectual and social development in the way to become a personality. In case when parents do not execute their obligations or abuse of their rights, state bodies get involved and take the necessary measures for infant protection, depriving them of parental rights or limiting such one.

Keywords: Child, residence, parents, protection, sanction, interests, guardianship authority.

Convenția privind drepturile copilului încheiată la New-York la 20 noiembrie 1989 și semnată de mai mult de o sută de state ale lumii stabilește că „familia este uniunea fundamentală a societății și mediul natural pentru creșterea și bunăstarea tuturor membrilor săi, în mod deosebit a copiilor, care trebuie să beneficieze de protecție și asistență de care au nevoie pentru ca ei să-și poată juca pe deplin rolul lor în societate”. Crescând în familie, copilul este educat, își formează pentru prima oară deprinderile de viață, însușește valorile și normele de comportare recunoscute de toți, învață normele de gândire care-i dau posibilitatea de a se familiariza cu valorile general umane ale culturii. În familie copilul începe să-și formeze o anumită înțelegere a vieții ca fenomen obștesc și în familie începe procesul de socializare a omului.

Educația este evoluția progresivă și armonioasă a facultăților prin care copiii se transformă treptat și metodic în oameni desăvârșiți. Se știe că prin orânduire naturală și divină, datoria și dreptul de a educa copiii aparțin în primul rând aceluia care prin naștere au fost inițiatorii lucrării naturii și cărora li se interzice pierderea lucrării începute, lăsând-o nedeterminată. A fi părinte este una dintre cele mai minunate experiențe pe care le oferă viața. Aduce fericire, iubire, mândrie, veselie în viața copiilor și scoate la iveală tot ce este mai bun în ei. În același timp, pune la încercare răbdarea și capacitatea de a face față frustrării, scoate la iveală emoții de furie și comportamente agresive. Respectiv, toți părinții, indiferent de locul în care trăiesc, de situația lor financiară, de statutul socioeducational, au nevoie de sprijin, informații și chiar sancțiuni pentru a fi mai atenți la ceea ce fac în acest proces extrem de dificil de educație a copilului.

Pentru a crește și educa o generație sănătoasă statul acordă părinților drepturi și impune obligații părintești care să asigure educarea, ocrotirea și dezvoltarea fizică și spirituală a copiilor în conformitate cu cerințele societății și valorile general umane.

În caz de abuz de drepturi sau de neîndeplinire a obligațiilor părintești părinților li se aplică sancțiuni care ar putea fi clasificate după ramura căreia îi aparțin în sancțiuni de drept: penal, contravențional, civil, familie; fie după cum ele intervin pentru neîndeplinirea obligațiilor părintești cu caracter personal sau patrimonial.

Pentru a delimita noțiunea de abuz de drepturi părintești de alte noțiuni similare, trebuie să avem în vedere că „abuzul” implică numeroase definiții și interpretări cu caracter moral, juridic sau educațional. În limba română, această noțiune este echivalentă cu cea din engleză – „abuse”, care desemnează o serie de acțiuni deliberate (lovituri, răniri, ultragii, injurii, invective etc.) destinate să aducă daune, din punct de vedere fizic și emoțional, victimei, acțiuni care sunt contrare normelor sociale care solicită protejarea minorilor [1].

În mod general, normele sociale, la fel ca și cele juridice, interzic utilizarea agresiunii și a violenței împotriva oricărui membru al societății, dar niciuna dintre ele nu specifică de la ce punct bătaia aplicată unui copil de către un părinte devine agresiune condamnabilă și este sancționată din punct de vedere juridic. Ceea ce unii consideră comportament abuziv al părintelui sau educatorului alții apreciază că este o conduită acceptabilă, ba chiar necesară pentru disciplinarea copilului.

În literatură de specialitate abuzul este definit ca „profitarea de pe urma diferenței de putere dintre un adult și un copil prin desconsiderarea personalității celui de- al doilea” [2].

Există mai multe tipuri de abuz întâlnite în procesul de educație a copilului pe care părinții îl admit în baza dreptului principal pe care îl au, cel de a educa copilul. Acesta poate fi sub formă de: neglijare a copilului provocată în mod conștient ca formă de pedeapsă; neglijare din cauza sărăciei, când părinții nu pot asigura material necesitățile umane esențiale ale copilului, fiind ocupați din zori până în noapte; abuz psihologic care poate fi identificat prin control excesiv al părinților, violență verbală, presiuni emoționale, lipsa încrederii; abuz fizic sau bătaie în familie; munci casnice peste puterile copilului etc.

Răspunderea părinților pentru abuzul de drepturile părintești sau nîndeplinirea de obligații părintești cade sub incidența unor astfel de sancțiuni cum este decăderea din drepturile părintești și luarea copilului fără decăderea din drepturile părintești, prevăzute în art. 67-73 din Codul familiei.

Luarea copilului fără decăderea din drepturile părintești este examinată în literatura juridică ca o limitare a drepturilor părintești în scopul ocrotirii intereselor copilului minor.

Conform art.71 din Codul familiei, copilul poate fi luat de la părinți la cererea autorității tutelare în baza unei hotărâri judecătorești. Unicul temei, prevăzut de legislație, pentru luarea copilului este că aflarea acestuia împreună cu părinții prezintă pericol pentru viața și sănătatea lui. De regulă, acestea sunt cazurile când părinții sau unicul părinte care educă copilul se îmbolnăvește psihic și, respectiv, nu poate avea grijă de sănătatea și educația copilului. Desigur pot fi și alte motive, dar legislația în vigoare nu le enumeră. Se poate întâmpla cazul când copilul este luat de la ambii părinți, deoarece niciunul dintre ei nu este în stare să-i poarte de grijă, și transmis bunicilor spre educare.

La art.71 alin.(2) din Codul familiei se prevede că, în cazuri excepționale, dacă există un pericol iminent pentru viața și sănătatea copilului, autoritatea tutelară poate decide luarea copilului de la părinți. În acest caz autoritatea tutelară este obligată:

- să anunțe procurorul timp de 24 de ore;
- să pornească într-un termen de cel mult 3 zile lucrătoare o acțiune în instanța judecătorească privind luarea copilului de la părinți sau decăderea acestora din drepturile părintești.

Instanța judecătorească, la pregătirea cauzei pentru examinare, va lua în considerare cauzele care au dus la depunerea acțiunii privind luarea copilului de la părinți cu forța, va cere de la autoritatea tutelară cercetarea minuțioasă a condițiilor de viață ale copilului și a persoanelor care pretind să-l educe, precum și opinia copilului, ținându-se cont de vârsta și dezvoltarea lui.

Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară de examinare a pricinilor civile privind decăderea din drepturile părintești”, nr.6 din 17.11.2014, prevede în pct.16: „Nu pot fi decăzuți din drepturile părintești persoanele care nu-și exercită drepturile părintești ca urmare a unei boli mintale sau deficiențe mintale, ca urmare a altor maladii ce fac imposibilă îndeplinirea drepturilor și a obligațiilor părintești, la fel, din cauza unor alte circumstanțe ce nu depind de voința lor, cu excepția persoanelor care suferă de alcoolism cronic sau de narcomanie”.

În atare situații, instanța de judecată, la cererea autorității tutelare, poate hotărî luarea copilului de la părinți fără decăderea acestora din drepturile părintești, dacă aflarea copilului împreună cu părinții prezintă pericol pentru viața și sănătatea lui, și punerea acestuia la dispoziția autorității [3].

Instanța judecătorească va examina cauza și, dacă va lua hotărârea privind luarea copilului de la părinți, acestuia îi va fi asigurat un plasament în familia largită, într-o instituție educativă sau curativă ori sub tutelă (curatelă). Dacă instanța va constata că pericolul pentru care a fost luat copilul a decăzut, se va pronunța o hotărâre despre înapoierea copilului către părinți. Copilul va fi înapoiat și în cazul în care autoritatea tutelară nu va respecta termenul de trei zile pentru adresarea în instanța judecătorească.

În urma luării copilului de la părinți, aceștia pierd dreptul de a comunica cu copilul, de a participa personal la educația lui și de a-i reprezenta interesele.

Având în vedere faptul că relația părinți-copii are o deosebită importanță pentru fixarea celor mai adecvate deprinderi comportamentale și a condițiilor psihologice normale de dezvoltare a copilului, la art.72 alin.(2) din Codul familiei legiuitorul a stabilit că, în unele cazuri, părinților li se poate permite de către autoritatea tutelară întrederea cu copilul. Desigur, aceste întrederi trebuie bine pregătite de către specialiștii în domeniu, fiind menite să satisfacă necesitățile copilului de a avea părinți și spiritul de siguranță; însă întâlnirile nu pot fi permise dacă influențează negativ asupra copilului.

La înlăturarea motivelor care au servit temei pentru luarea copilului de la părinți, aceștia pot depune, în baza art.71 alin.(5) din Codul familiei, o cerere în instanța de judecată pentru înapoierea copilului. Acțiunea va fi examinată de către instanța judecătorească cu participarea obligatorie a autorității tutelare care trebuie să prezinte rezultatele controalelor ce ar confirma că părinții de la care a fost luat copilul și-au schimbat comportamentul și sunt în stare să aibă grijă de copil și să-i acorde o educație normală, asigurându-i un nivel de trai decent. Analizând probele prezentate de părinți, avizul autorității tutelare, opinia copilului și interesele acestuia, instanța judecătorească va decide reîntoarcerea copilului la părinți.

Din cele relatate mai sus apare întrebarea: este oare luarea copilului o sancțiune pentru părinții care abuzează de drepturi sau nu-și îndeplinesc obligațiile părintești sau o măsură de protecție a copilului minor? Pentru a oferi un răspuns, este necesar să apelăm la instituția răspunderii juridice civile și familiale.

Angajarea răspunderii civile, precum și a celei familiale poate avea loc la întrunirea condițiilor:

- fapta ilicită care se poate manifesta prin abuz față de copil sau neîndeplinirea obligațiilor părintești;
- vinovăția făptuitorului;
- prejudiciul cauzat sau, în cazul nostru, prejudiciul preîntâmpinat care pune în primejdie viața și sănătatea copilului;
- legătura causală dintre fapta ilicită și prejudiciul cauzat.

Având în vedere că răspunderea juridică familială are unele particularități față de cea civilă, și anume: caracterul personal atât al drepturilor și obligațiilor, cât și al răspunderii, deducem că pentru aplicarea art.71 din Codul familiei nu este obligatoriu să fie prezentă vina părintelui; este de ajuns ca viața și sănătatea copilului să fie puse în primejdie prin comportamentul părintelui care, uneori, poate fi inconștient. Spre deosebire de decăderea din drepturile părintești ce se aplică ca o sancțiune față de părinții care din culpă gravă nu-și îndeplinesc obligațiile față de copii sau fac abuz de drepturile lor părintești, luarea copilului poate avea loc și în cazul când părintele nu conștientizează acțiunile sale și, deci, nu poate fi stabilită culpa lui.

Luarea copilului fără decăderea din drepturile părintești, spre deosebire de decăderea din drepturile părintești, este, în esență, o măsură temporară. Cu toate că Codul familiei nu indică în articolul 71 termenul pentru care copilul este luat de la părinți, se prezumă că părintele sau părinții au un comportament neadecvat, iar societatea și statul îi consideră temporar inapți de a-și exercita drepturile și de a-și îndeplini obligațiile părintești în interesul copilului.

Așadar, concluzionăm că prevederile art.71 din Codul familiei trebuie privite atât ca o formă de ocrotire a copilului, cât și ca o măsură a răspunderii părinților pentru comportamentul contrar regulilor morale și a conviețuirii omenești.

Spre deosebire de decăderea din drepturile părintești, această măsură de protecție poate fi aplicată doar la cererea autorității tutelare, care este un organ de stat chemat să supravegheze educarea copiilor în familie și protecția lor în cazurile când părinții încalcă drepturile acestora. Prin această acțiune se îndeplinește principiul conform căruia exercitarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor părintești se face sub îndrumarea și controlul continuu al autorității tutelare – organ care reprezintă statul ca subiect pasiv al tuturor cetățenilor săi.

Bibliografie:

1. BRINKERHOFF, B.D., WHITE, K.L. *Sociology*. New-York, St. Paul, Los Angeles, San Francisco: West Publishing Compony, 1985, p.316.
2. ROTH SZOMOSKOZI, M. *Protecția copilului – Dileme, concepții și metode*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 1999, p.165.
3. Hotărâri explicative ale Plenului CSJ. Hotărârea Plenului CSJ a RM „Cu privire la practica judiciară de examinare a pricinilor civile privind decăderea din drepturile părintești”, nr.6 din 17.11.2014. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova*, 2015, 1/4.

Prezentat la 19.11.2015